

РОЗДІЛ 4 ПРАВО

УДК 629.73

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.1.15>

Дерев'янка Крістіна Віталіївна,

викладач кафедри адміністративного права і процесу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0009-6081-0084

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ З ОГЛЯДУ НА ЗАХИСТ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ

PECULIARITIES OF USING UNMANNED AERIAL VEHICLES IN VIEW OF THE PROTECTION OF THE RIGHT TO PRIVACY

Статтю присвячено висвітленню національного механізму захисту права людини та громадянина на приватність в умовах дії правового режиму воєнного стану, пов'язаного із використанням безпілотних літальних апаратів і систем (далі – БПЛА), а також новітніх технологій та програмного забезпечення, дотичного до їх застосування. Відповідно до поставленої мети розкрито напрямки використання БПЛА, а також ризики, як результат впливу невизначеності на досягнення поставлених цілей, що відносяться до посягання на права та свободи осіб під час виконання покладених на органи Національної поліції завдань. У свою чергу, акцентовано увагу на низці варіантів фахового підходу щодо удосконалення шляхів вирішення даної проблеми, які ґрунтуються на аналізі чинного законодавства та чіткому означенні особливостей нормативно-правових підстав. Наукова новизна дослідження полягає у важливості та актуальності обраної теми з огляду на те, що наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.05.2024 № 326 БПЛА було включено до переліку тем перспективних наукових досліджень на 2025–2029 роки. Це свідчить як про брак обізнаності, так і про необхідність широкого висвітлення зазначеної теми у науковій спільноті, органах державної влади та місцевого самоврядування, серед цивільного населення у зв'язку з різнобічним використанням БПЛА та їх масовою популяризацією. Наголошено на стрімкому розвитку технологій БПЛА, адже нові тенденції їхнього використання вимагають у законодавця пильної уваги до коригування діючих правових норм для належного правового регулювання цієї сфери, запобігання неконтрольованому використанню БПЛА та запобігання порушенням прав людини внаслідок правових колізій. Проаналізовано варіанти фахового підходу щодо законності використання БПЛА та програмного забезпечення на основі рішень Європейського суду з прав людини. Це дозволить створити дієве законодавство у сфері розвитку БПЛА в цілому та використання поліцією технічних засобів зокрема. Доведено, що розвиток штучного інтелекту, технічних програм та аналітичного забезпечення, що може використовуватись у діяльності Національної поліції, має відбуватися у синергії з одночасною екстраполяцією таких новел у законодавство.

Ключові слова: права людини, право на приватність, штучний інтелект, конфіденційність, публічна безпека і порядок, безпілотні літальні апарати і системи, БПЛА, правове регулювання, охорона правопорядку.

The article is devoted to highlighting the national mechanism for protecting the human and citizen's right to privacy under the legal regime of martial law related to the use of unmanned aerial vehicles and systems (hereinafter referred to as UAVs), as well as the latest technologies and software related to their use. In accordance with the set goal, the directions of UAV use are revealed, as well as the risks as a result of the impact of uncertainty on the achievement of the set goals, which relate to the infringement of the rights and freedoms of individuals during the performance of the tasks assigned to the National Police. In turn, attention is focused on a number of options for a professional approach to improving ways to solve this problem, which are based on an analysis of current legislation and a clear definition of the features of the regulatory and legal bases. The scientific novelty of the study lies in the importance and relevance of the chosen topic, given that by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated May 21, 2024 No. 326, UAVs were included in the list of topics of promising scientific research for 2025–2029. This indicates both a lack of awareness and the need for wide coverage of the specified topic in the scientific community, state authorities and local governments, and among the civilian population due to the versatile use of UAVs and their mass popularization. The rapid development of UAV technologies is emphasized, as new trends in their use require the legislator to pay close attention to adjusting existing legal norms for proper legal regulation of this area, preventing uncontrolled use of UAVs and preventing human rights violations due to legal conflicts. Variants of a professional approach to

the legality of the use of UAVs and software based on the decisions of the European Court of Human Rights are analyzed. This will allow creating effective legislation in the field of UAV development in general and the use of technical means by the police in particular. It has been proven that the development of artificial intelligence, technical programs, and analytical support that can be used in the activities of the National Police should occur in synergy with the simultaneous extrapolation of such novelties into legislation.

Key words: human rights, right to privacy, artificial intelligence, confidentiality, public safety and order, unmanned aerial vehicles and systems, UAVs, legal regulation, policing.

Постановка проблеми. Введення в Україні особливого правового режиму воєнного стану розкрило нагальну потребу в змінах організаційно-правових процедур оновлення національного законодавства, перерозподілу повноважень органів публічної адміністрації у зв'язку з постійними загрозами від держави-агресора. Наявність непередбачуваних дій зі сторони супротивника, відсутність перспектив досягнення миру з достатніми і прийнятими гарантіями безпеки для України, діяльність в умовах підвищеної небезпеки – вносить корективи в діяльність суб'єктів публічного адміністрування та цивільного населення.

Перераховане вище значною мірою стосується змін у організації службової діяльності органів Національної поліції та акцентує увагу на неузгодженості нормативно-правової основи поліцейської діяльності в надзвичайних умовах. Ми ведемо мову про нечітко визначені аспекти взаємодії між органами та підрозділами поліції, доданих до посадових інструкцій нових завдань та функціональних обов'язків, технологічних новел, які до цього мали ознаки винятковості, проте сьогодні увійшли до арсеналу правоохоронних органів в якості інструментів, що мають постійне застосування. До таких можна віднести безпілотні літальні апарати та системи (далі – БПЛА), які на сьогоднішній день не вичерпали своєї актуальності. Актуальності темі дослідження додає той факт, що площа повітряного польоту під час використання БПЛА є доволі широкою та може охоплювати собою великий кластер об'єктів, які він фіксує в ході перебування в повітрі. Тож, перед дослідниками постає питання про забезпечення права людини на приватність, як одного з фундаментальних і основоположних, а також спонукає законодавця відшукати компроміс між правами та інтересами окремої особи й суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Першопричиною зацікавленості науковців до БПЛА слід вважати використання останніх у багатьох сферах суспільного життя, задовго до повномасштабного вторгнення. Разом із тим, бойове застосування БПЛА досягло найбільшого поширення вже після лютого 2022 року. У правничій площині одним з перших, про БПЛА почав писати Є. І. Бакутін, який у своїх наукових працях

активно просував нішу технологічних інновацій. Важливо відмітити науковий доробок І. В. Єфімової та О. Г. Розгона, які внесли суттєвий внесок у інтеграцію безпілотних літальних апаратів безпосередньо у діяльність Національної поліції. Не менш важливим у аспекті захисту прав та свобод людини під час відеозйомки в ході польотів БПЛА стали рекомендаційні матеріали науковців І. О. Берназюка та О. В. Гунько, які стосувалися як комерційних та професійних потреб, так і безпосередньо поліцейської діяльності. Незважаючи на наявність публікацій за тематикою дослідження, її актуальність не зменшується, оскільки технічний прогрес обумовлює нестримне розширення сфер і меж застосування БПЛА.

Мета статті полягає в розкритті правової основи діяльності Національної поліції, як важливого суб'єкта використання БПЛА в умовах особливого правового режиму воєнного стану, а також важливості удосконалення законодавства для формування механізму належного використання БПЛА правоохоронними органами з огляду на неухильне дотримання та забезпечення права людини і громадянина на приватність.

Викладення основного матеріалу необхідно розпочати з розкриття самої сутності використання БПЛА в поліцейській діяльності та її правової основи. Відповідно до статті 40 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом, може застосовувати технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення, до яких згідно п. 3 було додано БПЛА. З огляду на положення цієї статті, поліція під час виконання своїх службових повноважень може використовувати технічні засоби, а також спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки, фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб, номерних знаків транспортних засобів, розміщуючи їх на БПЛА, що також свідчить про технологічний розвиток використання БПЛА у поліцейській діяльності [1]. Тут варто погодитись з думкою Є. І. Бакутіна про те, що світовий досвід демонструє, що БПЛА давно перестали бути прерогативою лише військових формувань, їх все частіше

застосовує поліція у профілактиці та документуванні протиправних дій [2].

Окрему увагу потрібно зосередити на розробленні високоточного програмного забезпечення, орієнтованого на розпізнавання облич та номерних знаків. Сьогодні воно дозволяє органам і підрозділам Національної поліції на найвищому рівні здійснювати пошук зниклих осіб, в особливості дітей, осіб, які знаходяться в розшуку та осіб, які самовільно залишили військову частину, а також виявляти транспортні засоби за орієнтуванням в транспортному потоці.

На противагу позитивним аспектам, варто зауважити, що використання відеоспостереження (моніторингу) в ході польоту БпЛА викликає найбільшу кількість протиріч між громадськістю та органами публічної адміністрації. Вельми слушною тут видається позиція О. Г. Розгона та І. В. Єфімової про те, що одним із головних викликів залишається питання забезпечення приватності та етичних норм. Використання БпЛА для спостереження за громадянами може викликати занепокоєння щодо порушення їхнього права на приватність. Це потребує детального законодавчого врегулювання та створення чітких правил використання таких апаратів (систем) [3].

Неможливо заперечити той факт, що будь-який збір та аналіз інформації має здійснюватися в жорстких рамках правового поля, а також із суворим дотриманням прав та свобод людини, в особливості, права на недоторканість приватного життя. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 у статті 12 закріплює те, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканість його житла, таємниці його кореспонденції або на його честь і репутацію, а кожна окрема людина має право на захист від такого втручання або таких посягань [4]. У свою чергу, згідно статті 25 Закону України «Про Національну поліцію», поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності, уповноважена на збір, пошук та аналіз отриманої законним шляхом інформації, а також формування реєстрів, баз (банків) даних, які необхідні для забезпечення щоденної діяльності установ поліції та виконання покладених на неї повноважень. Необхідно також наголосити, що діяльність поліції, пов'язана із захистом та обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних» тощо [1].

Отже, з огляду на численні переваги програмного прогресу БпЛА, слід визнати те, що несанк-

ціоноване й безпідставне їх використання може призвести до серйозних негативних наслідків.

Нагадаємо, що відповідно до статті 29 Закону України «Про Національну поліцію» обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [1]. Необхідність застосування технологій розпізнавання облич за допомогою БпЛА має бути обґрунтованою й підлягати використанню лише у випадку, коли інший поліцейський захід, або його застосування, будуть неефективними. Наприклад, встановлення місцезнаходження правопорушника, який офіційно знаходиться в розшуку, дає оператору БпЛА законні підстави для його пошуку, стеження й затримання оперуповноваженими підрозділами поліції, у випадку, коли інші засоби будуть неефективними. Водночас, використання лише людського ресурсу значно підвищує ризик того, що правопорушник спробує втекти, або розкриє факт проведення негласних дій щодо нього. До того ж, концептуальні засади щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу до забезпечення публічної безпеки та порядку, законопроекти щодо планування й ідентифікації загроз, наявних у певній сфері та вплив яких призводить до послаблення безпеки держави й суспільства, розширюють повноваження поліції у використанні БпЛА.

Крім викладеного, про важливість дотримання законності під час збору інформації про особу свідчать рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), до якого систематично надходять звернення про порушення права на недоторканість приватного життя. Це засвідчує широту поширення проблеми в Європейських країнах і не тільки. Знаковою у цьому аспекті є справа «Сабо та Віші проти Угорщини» [5]. Зауваження заявників у цій справі стосувалися саме факту наявності недостатніх підстав для встановлення за ними спостереження. Вони відзначили, що спостереження завжди має бути пов'язане з конкретним злочином і може використовуватися тільки в цілях та з метою ідентифікації або виявлення підозрюваних. У той самий час їхній випадок не був пов'язаним із конкретним провадженням, а здійснювався з профілактичною метою, що також не признався судом, а був самостійно санкціонований правоохоронними органами. Додатково, у зверненні наголошувалось на тому, що вся зібрана інформація, що не стосується справи, не була знищена і неодноразово підлягала обробці. Цей кейс є значущим не тільки як прецедент для нагадування про верховенство права у застосуванні поліцейських заходів, а й як зобов'язання

щодо захисту персональних даних та їхньої обробки в межах законодавства.

Виходячи зі змісту положень ч. 1 статті 27 Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI, їхня обробка органами Національної поліції, включаючи збирання, накопичення, зберігання, доступ, поширення, видалення і знищення відповідних даних повинна відповідати загальним вимогам законодавства України. Обробка персональних даних посадовими особами Національної поліції в період дії режиму воєнного стану повинна ґрунтуватися на законних підставах, бути відповідною меті такої обробки, обмежуватися повноваженнями конкретної посадової особи, мати строковий індивідуальний характер, а також проводитися з використанням професійних засобів автоматизованої обробки інформації про фізичних осіб [6]. Додатково, варто згадати, що розповсюдження будь-якої інформації, яка стала відома посадовій особі під час несення служби третім особам, а також використання такого виду інформації у власних цілях тягне за собою дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Особливої уваги потребує не лише законність збору інформації, а й необхідність обраного поліцейського заходу, що у контексті нашого дослідження є невід'ємним щодо використання БпЛА у поліцейській діяльності. Фундаментальне рішення ЄСПЛ «Глухін проти Росії» включає в себе розгляд справи з аналізу використання сучасних технологій розпізнавання обличчя в реальному часі без застосування належних законодавчо визначених процедурних гарантій та механізмів наглядового контролю [7]. Заявник звернувся до суду зі скаргою про те, що працівники поліції попри відсутність правомірних підстав, під час його одиночного пікету, здійснили ідентифікацію його обличчя за допомогою камери відеоспостереження. Всі зібрані матеріали розкривали його політичні погляди, які згідно нормативно-правових актів належать до спеціальної категорії конфіденційних даних та потребують підвищеного рівня захисту. ЄСПЛ дійшов висновку, що використання такої системи без застосування належних законодавчо визначених процедурних гарантій та механізмів наглядового контролю становить собою порушення вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини) від 04.11.1950 [8].

Повертаючись до національного законодавства України, потрібно наголосити, що воно недостатньо чітко регламентує дії поліцейських під

час використання новітніх технологій, інтегрованих в БпЛА, просто не встигаючи за технологічним процесом. У той самий час стрімко розвивається розробка системних програм, які можуть удосконалити роботу правоохоронних органів. Отже, можна з упевненістю казати, що вітчизняне законодавство має рухатись у напрямку прийняття нових та удосконалення чинних актів щодо використання БпЛА у поліцейській діяльності, зокрема, стосуються щодо захисту та обробки персональних даних. Це можна пояснити тим, що розширення і масштабування систем відеоспостереження, в тому числі БпЛА з відповідним технічним обладнанням, має відбуватися з чітко визначеним встановленням юридичних та правових механізмів захисту права людини і громадянина на приватне життя.

Принагідно зазначимо, що проєкт Закону України «Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки», який на сьогоднішній день є флагом у впровадженні законних підстав щодо підвищення безпеки в державі, легалізації системи розпізнавання обличчя і номерних знаків та підвищення контролю за дотриманням конфіденційності також потребує правок і деталізації відповідно до міжнародних положень «Рекомендацій щодо розпізнавання обличчя Консультативного комітету Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», в яких має бути чітко визначений не тільки шлях збору та обробки даних, а й мета, спосіб та засоби, за допомогою яких цей збір буде здійснюватись [9; 10].

З вищевказаного, можна зробити висновок, що використання БпЛА дійсно слугує дієвим способом для оперативного реагування та розслідування випадків посягань на публічний порядок і безпеку. Разом із тим в сучасних умовах критично важливим є вдосконалення законодавства щодо деталізації та окреслення меж і підстав використання БпЛА.

Висновки. Безпекові виклики, обумовлені повномасштабною збройною агресією проти України та введенням особливого правового режиму воєнного стану, інтенсифікувало стрімкий розвиток обороноздатності, підвищило швидкість технологічного прогресу та призвело до збільшення зацікавленості Національної поліції у якісних та ефективних складових поліцейської діяльності. Одночасно потрібно зазначити про те, що розвиток штучного інтелекту, технічних програм та аналітичного забезпечення, що може використовуватись у діяльності Національної поліції, має відбуватися у синергії з одночасною екстраполяцією таких новел у законодавство.

Отже, використання БпЛА в діяльності поліції слід вважати дієвим способом для оперативного реагування на випадки порушень публічного порядку і безпеки, ідентифікації загроз та розшуку осіб, які переховуються від слідства тощо. Сьогодні це потребує внесення змін і доповнень до законодавства для деталізації меж і підстав

використання БпЛА. Можна стверджувати, що належним чином функціонуюча система використання БпЛА, ефективна нормативно-правова основа їхнього використання, здатні підвищити рівень довіри населення до поліції, а також суттєво сприяти стабілізації безпекового середовища в умовах воєнного стану та у повоєнний період.

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiu" [On the National Police] vid 02.07.2015 No. 580-VIII. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
2. Bakutin, Ye. I. (2017). Napriamy vdoskonalennia zakonodavchoho rehuliuвання vykorystannia bezpilotnykh litalnykh aparativ (BPLA) v diialnosti Natsionalnoi politzii Ukrainy [Directions for improving the legislative regulation of the use of unmanned aerial vehicles (UAVs) in the activities of the National Police of Ukraine]. Derzhava i pravo. 77. 307–320 [in Ukrainian].
3. Yefimova, I. V., Rozghon, O. V. (2024). Vykorystannia bezpilotnykh litalnykh aparativ u operativno-rozshukovii diialnosti Natsionalnoi politzii Ukrainy [The use of unmanned aerial vehicles in the operational and investigative activities of the National Police of Ukraine]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 98. 406–413 [in Ukrainian].
4. United Nations (1948). Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights] vid 10.12.1948. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].
5. CASE OF SZABÓ AND VISSY v. HUNGARY (2016). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 12.01.2016. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/> [in English].
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Zakon Ukrainy "Pro zakhyst personalnykh danykh" [About personal data protection] vid 01.06.2010 № 2297-VI. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> [in Ukrainian].
7. CASE OF GLUKHIN V. RUSSIA (2023). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 20.09.2023. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/> [in English].
8. Council of Europe (1950). European Convention on Human Rights vid 04.11.1950. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in English].
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). Proiekt Zakony Ukrainy "Pro yedynu systemu videomonitorynhu stanu publichnoi bezpeky" [About a unified system of video monitoring of public safety] vid 11.02.2025 zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43733> [in Ukrainian].
10. Rada Yevropy (2010). Konventsiiia pro zakhyst osib u zviazku z avtomatyzovanoiu obrobkoiu personalnykh danykh [Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data] vid 06.07.2010. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text [in Ukrainian].